

Hojnosť života

Johannes Wirtz

Rozmanitosť a vzťahy sú tým, čo tvorí život. Čo hovorí život na základný príjem?

Pokus prenášať biologické teórie na človeka viedol v sociálnom darwinizme k pohrdaniu právami a dôstojnosťou slabých. Dôvod leží v jadre tejto teórie – nazýva sa „boj o prežitie“ a „prežitie silnejšieho“. Ak tu napriek tomu urobíme pokus použiť procesy a interakcie v prírode vôkol človeka ako obraz sociálnych vzťahov, tak preto, že je možný, ba nutný iný spôsob čítania „biologického textu“ (výraz od Hansa Jonasa). Rozmanitosť a krása neporušenej krajiny a biotopov privádza do úžasu a je očarujúca preto, že sa nerozvíja vo vzájomnom boji jeden proti druhému, ale vo vzájomnom spolužití. Tajomstvo spočíva v neohraničenej spolupráci a nepodmieneňom obdarúvaní sa hodnotami, ktoré sú na prospech všetkým, keď profitujú všetci.

Každý rok na jeseň sa s pocitmi rozlúčky a prežívania odumierania spája dôvera, že príroda využije blížiacu sa zimu na to, aby úrodu predchádzajúceho leta pripravila na budúcu jar. Je nepochybné, že to, čo má existovať v budúcnosti, môže vzniknúť len vtedy, ak sa na to vytvorili predpoklady v minulosti. Avšak všetko minulé je na nič, ak prítomnosť tento vývoj neumožní. Túto skutočnosť dnes zreteľne prežívame v mnohých častiach Európy. Nedostavujúci sa dažď a nízky stav mnohých riek a jazier spôsobujú dramatické výpadky v úrode, pretože mnohé poľnohospodárske rastliny vstrebávajú málo vody, a tak nedokážu prijímať živiny. To platí rovnako, i keď na to myslíme zriedka, pre pôdu, vzduch, svetlo a teplo. Aj tu je situácia dramatická. Každoročná strata úrodnej ornej pôdy v dôsledku erózie spôsobenej nevhodnými poľnohospodárskymi praktikami, znečisťovanie ovzdušia a klimatické zmeny ohrozujú kolobeh vzniku a zániku rovnako, ako aktuálny nedostatok vody.

Len slnečné svetlo sa zdá byť isté – táto tajuplná „substancia“, prapôvodný „výrobný“ prostriedok všetkého rastlinného. Ako nevyčerpatelný zdroj má byť človeku a Zemi k dispozícii ešte milióny rokov. Je správne, že Slnko ako zdroj a dar existuje, obrazne povedané, mimo priestoru a času. Avšak darcom života môže byť len vtedy, ak je ako všetky živly včlenené do rytmického striedania. Rytmus dňa a noci, na minútu presne načasovaný na rovníku, počas roka rozšírený na póly, je predpokladom toho, aby život mohol vzniknúť, rozvíjať sa, zrieť a zanikať. Až pri takomto pre nás samozrejmom vzťahu Slnka a Zeme, dňa a noci a ročných dôb sa môžu rastliny, zvieratá a ľudia rozvíjať! Všetci za jedného, jeden za všetkých – to je poslanstvo, ktoré k nám zaznieva z prírody. Podľa tohto vzoru musí byť vybudované každé sociálne spoločenstvo, ak sa chce živým spôsobom a dlhodobo rozvíjať!

Vzťahy sú všetkým

Je zrejmé, že časopriestorové vzťahy, či medzi objektmi alebo bytosťami, vedú k netušenému nárastu rozmanitosti a komplexnosti. Okrem kombinácií existujú rôzne afinity – ťažkopádny atmosférický dusík reaguje podľa podmienok s vodíkom na čpavok alebo s kyslíkom na dusičnan. Nárast komplexnosti, to znamená množstva vzťahov, môžeme označiť za prebytok, ktorý je v prírode všetkým k dispozícii. Rozmanitosť je od vzniku prvých životných foriem na Zemi určujúcim princípom evolúcie. Dnes vieme, alebo tušíme, že pri nemienciach sa podmienkach nemôžu vzniknúť žiadne nové životné formy. Vieme aj to, že na základe interakcií medzi rastlinami a zvieratami vznikajú netušené hodnoty, z ktorých má prospech aj človek.

Dva príklady: Kravy, ak sa s nimi zaobchádza správne, sú geniálne čarodějníčky. Vďaka ich bachoru (predžalúdku) s bohatou mikroflórou a mikrofaunou dokážu primárne produkty látkovej premeny, celulózu v tráve a bylinách, meniť na hodnotné mlieko a mäso. Požieranie rastlín kravami povzbudzuje rast rastlín. Zvieratá svojou chôdzou odkrývajú zem, kam môžu dopadnúť rastlinné semená, ktoré sú následne kopytami zatlačené do zeme, kde môžu vzklíčiť. Kravy svojim hnojom zlepšujú rastové podmienky a plodnosť pôdy. Vo švajčiarskej jurskej krajine týmto spôsobom vďaka dobrému pastvinovému manažmentu vznikli kvetnaté pastviny a lúky, na ktorých až dodnes tešia všímavého pozorovateľa tisíce motýľov. Toto všetko je možné, pretože rastliny a zvieratá si navzájom vytvárajú optimálne podmienky – mágia spolupráce.

Úplne inak to vyzerá za podmienok maximálnej produkcie, ktorá leží ďaleko za optimom toho, čo je z hľadiska podstaty veci možné. Vzniká krajina priemyselného poľnohospodárstva: mliečne jazerá a maslové vrchy. „No a čo?“, povedia niektorí. Následky sa neohraničujú len na krajinu, kde sa takéto prebytky vyrábajú, ale utrpenie spôsobujú celosvetovo. Tieto prebytky exportované do tretích krajín za dumpingové ceny ničia existenciu tamajších roľníkov.

Nenasýtná snaha po maximálnych výnosoch vedie aj k „sivému poľnohospodárstvu“ s ničivými dôsledkami na človeka a prírodu. V Brazílii rastie na výmere rovnako veľkej ako vo Švajčiarsku sója, ktorou roľníci krmia svoje kravy. Produkcia sójových bobúľ vytláča domáce poľnohospodárstvo, alebo ničí zdravie obyvateľstva, ak je sója v Cerrado, brazílskej savane, produkovaná pri používaní obrovského množstva umelých hnojív a prostriedkov na ochranu rastlín (ktoré by sa vlastne mali nazývať jedmi). Vo Švajčiarsku sa hnoj mnohých zvierat stal obrovským ekologickým problémom. Diskusie o efektívnosti extenzívneho, ekologického chovu zvierat pôsobia na pozadí týchto skutočností ako odtrhnuté od života a scestné.

Druhý príklad sa týka generatívnej stránky rastlinného života, kvetín a hmyzu, ktorý ich navštevuje – včiel, motýľov, chrobákov. Bez opelenia je ohrozené bohatstvo druhov. Návšteva kvetiny znamená plodnosť – tvorbu semien pre nesmierne množstvo ostatných zvierat, a zeleninu a ovocie. Aké chudobné by boli stánky na trhoviskách bez včiel a spol.! Väčšina produktov, lákavá farebnosť a nesmierna rozmanitosť vôní a chutí by sa stratila.

Ako je vidieť na prvom príklade, hojnosť vzniká pri súčasnom dávaní a braní. Opeľujúci hmyz berie peľ a nektár pre svoje potomstvo. Ich usilovná práca neničí, ale završuje. Krásne semenné stonky okolíkatých rastlín to pripomínajú ešte i v zimnom období. Aj tu maximalizácia výnosov predstavuje pre opeľujúci hmyz veľké nebezpečenstvo. Správa, ktorú zverejnil UNEP, Program OSN pre životné prostredie, hovorí jasne: industrializovaná poľnohospodárska krajina s jej obrovskými monokultúrami vedie nevyhnutne k strate biodiverzity, pesticídy ničia všetok hmyz a umelé hnojivá zanechávajú mŕtvu pôdu. Cestu k optimu, to znamená k situácii, kde dávanie a branie vytvárajú bohatstvo a hojnosť, je možné dosiahnuť len ekologickým alebo biologicko-dynamickým poľnohospodárstvom!

Ludské dielo završuje tvorbu prírody

Oba príklady ukazujú, že život bez vzťahu k inému životu nie je možný. Každá živá bytosť má vnútorný pud sa podľa svojich zákonitostí rozvíjať a prejavovať bez toho, aby obmedzovala existenciu iných. Preto vytvárajú rastliny a zvieratá ohromný vývojový potenciál – semená a klíčky, ktoré sa nerozvinú, zato však umožňujú existenciu iným. Táto rozšafná hojnosť vytára rozmanitosť, krásu a trvácnosť. V ideálnom prípade ľudia netvorí na základe všeobecných zákonitostí, ale na základe úmyslov a cieľov zvolených nimi samými. Rastliny a zvieratá privádzajú svoj prejav do úplnosti samé sebou, ľudia prostredníctvom svojich diel. Ako všetky živé bytosti v ideálnom prípade netvorí preto, aby prežili, ale z lásky a oddanosti. Diela z remeselnej, umeleckej alebo duševnej produkcie sú k dispozícii druhým. Každý tvorí pre druhých a je nesený druhými. Dostatočné základné materiálne zabezpečenie je dôsledkom a podmienkou tvorivého a slobodného konania. Že na ceste k tomuto ideálu je veľa prekážok, je nepochybné. Že základný príjem uľahčuje rozhodovanie pre činnosť, ktorá nie je zamestnaním, ale povoláním, je pravdepodobné.

Tak, ako sa dobytok nestará o to, či rastie dostatok trávy, ale má v tomto smere inštinktívne dôveru, tak sa nikdy spoločenstvo slobodných, kreatívnych ľudí nebude obávať, či jeho potreby budú uspokojené. Aj tu sa dôvera stane vodíkom a hnacou silou vývoja. Pekné bude, že zdravotná sestra nebude menej dôležitá než profesor, pekár nebude menej dôležitý než husľový virtuóz – rovnako, ako nie je včela dôležitejšia než komár alebo myš dôležitejšia než líška. Vo veľkom kruhu prírody majú všetky živé bytosti svoje nenahraditeľné miesto. Bez každého jedného celok nie je možný.

Vyšlo v Das Goetheanum č. 25/2011
Preložil Martin Bobko

O autorovi: Johannes Wirtz je vedeckým spolupracovníkom Prírodovednej sekcie Goetheana.